

Subjektin totaalisuudesta ja partiaalisuudesta

OSMO IKOLA on laajassa artikkelissaan »Suomen lauseopin ongelmia» (Vir. 1954 s. 209—) käsitellyt mm. kysymystä subjektin totaalisuudesta ja partiaalisuudesta. Tarkoitukseni on liittää hänen esittämänsä eräitä ajatuksia, jotka osin täydentävät hänen ajatuksenkulkuaan, osin poikkeavatkin siitä.

Prof. Ikola päätyy artikkelissaan tulokseen, että partiaalista subjektia voi esiintyä ainoastaan »eksistentiaalilauseessa». Tämän käsitteen hän määrittelee sanomalla, että sellaisessa lauseessa »on kysymys lokaliteetista tai olotilasta, jonka sisällöstä lause ilmoittaa jotakin» (s. 226), ja valaisee asiaa mm. seuraavalla esimerkillä: »Lause *P o i k i a juoksee pihalla* ilmoittaa, että piha sisältää (juoksevia) poikia, kun taas lauseessa *M u u t a m a t p o j a t juoksevat pihalla* on kysymys siitä, missä he ovat» (s. 225). Nähdäkseni siis prof. Ikolan määrittelemä eksistentiaalilause on lause, jonka predikaatti on eksistentiaalinen (merkitsee olemassa oloa, olemaan tuloa, olemasta lakkaamista, olon muutosta) ja jossa *p s y k o l o g i s e n a s u b j e k t i n a* on paikallissijassa oleva lokaliteettia tai olotilaa merkitsevä ilmaus (tai vain ilmaisematta jäänyt semmoisen mielle) ja *p s y k o l o g i s e n a p r e d i k a a t t i n a* kieliopillinen subjekti — psykologinen subjekti ja predikaatti käsitettynä PAULin mielessä (ks. samaa artikkelia s. 240).

Huomio, että lokaliteetin ilmaus tai mielle on verbin eksistentiaalisuuden ohella subjektin partiaalisuuden edellytys, on epäilemättä oikea. Mutta sen sijaan ei nähdäkseni psykologisen subjektin ja predikaatin tarvitse olla prof. Ikolan edellyttämät. On nimittäin lauseita, joissa kieliopillinen subjekti on myös psykologinen subjekti, mutta joissa silti esiintyy partitiivi: *R u o t s a l a i s v ä e s t ö ä asuu Ahvenanmaalla sekä Pohjanlahden ja Suomenlahden rannikolla*. Tässä lauseessa kai sanotaan jotakin ruotsalaisväestöstä eikä noista mainituista lokaliteeteista. Samoin: *Partio yritti palata, mutta vihollisia oli jo selkäpuolellakin. Poika etsi ruokaa, kunnes huomasi, että sitä oli keittiön pöydällä*. Kieliopillinen subjekti on näissä esimerkeissä myös psykologinen subjekti, ja lokaliteetin ilmaus on psykologinen predikaatti. Epäilemättä lause *Talonkin tyttäriä on palvelijoina* ilmaisee, kuten prof. Ikola sanoo, että »palvelijain ammattikunta, olotila» sisältää talonkin tyttäriä, mutta lause *Talon tyttäriä on palvelijoinakin* sanoo, että osa talontyttäriä kuuluu palvelijoiden ammattikuntaan, olotilaan. Kuitenkin subjekti on partiaalinen. — Sisällykseltään kieltävistä tai epäilevistä lauseista otamme aluksi ne, joissa subjektina on jaollista käsitettä merkitsevä sana. Voimme muokata äskeiset esimerkkilauseet kieltäviksi tai epäileviksi: *R u o t s a l a i s v ä e s t ö ä ei asu sisämaassa*.

Vihollisia ei ollut kukkulalla 83, mutta sen sijaan tavattiin miehitystä linjalla piste 71 — Aroniitty. Mahtoiko ruokaa olla edes komerossa? Talon tyttäriä ei ole paljontaan palvelijoina. Kaikissa näissä kieliopillinen subjekti on tai ainakin yhteyttä myöten saattaa olla myös psykologinen subjekti, joten ne eivät ole prof. Ikolan määrittelemiä eksistentiaalilauseita. Käytäntö on sama kuin myöntävissä lauseissa. Myös lauseissa, joiden subjektina on jaotonta käsitettä merkitsevä sana, esiintyy partiaalista subjektia huolimatta siitä, että kieliopillinen subjekti on myös psykologinen subjekti: *Häntä on harvoin näkynyt täällä, mutta kirjastossa hän istuu ahkerasti. Eikö sitä Tiinaa tullu sinne Heikkalaan päin?* (Jos sitä Tiinaa on painoton, se on psykologinen subjekti.)

Tarkastelkaamme vielä totaalisen ja partiaalisen subjektin esiintymistä toisaalta myöntävissä, toisaalta kieltävissä (tai epäilevissä) eksistentiaalilauseissa ja niiden kulloistakin merkitystä. Tällöin on erotettava toisistaan ne lauseet, joissa subjekti on psykologinen subjekti, ja ne, joissa se on psykologinen predikaatti, sekä ne lauseet, joissa subjekti merkitsee jaotonta ja ne joissa se merkitsee jaollista käsitettä. Voimme rakentaa seuraavanlaisen asetelman:

<i>Avain on naulassa</i>	<i>Naulassa on avain</i>
<i>Avain ei ole naulassa</i>	<i>Naulassa ei ole avain</i>
<i>Avainta ei ole naulassa</i>	<i>Naulassa ei ole avainta</i>
<i>Mitalit ovat pöydällä</i>	<i>Pöydällä ovat mitalit</i>
<i>Mitaleja on pöydällä</i>	<i>Pöydällä on mitaleja</i>
<i>Mitalit eivät ole pöydällä</i>	<i>Pöydällä eivät ole mitalit</i>
<i>Mitaleja ei ole pöydällä</i>	<i>Pöydällä ei ole mitaleja</i>

Vasen sarake sanoo jotakin subjektista, oikea lokaliteetista.

Myöntävissä lauseissa on jaotonta käsitettä merkitsevä subjekti aina totaalinen; jaollista käsitettä merkitsevän subjektin totaalisuus ilmaisee, että on puheena koko subjektin tarkoitteen ala, partiaalisuus taas, että on puheena epämääräinen osa sitä. Jaotonta käsitettä merkitsevä subjekti voi sekä vasemmassa että oikeassa rivissä olla joko definiittinen tai indefiniittinen. Epäilemättä on kuitenkin normaalia, että jaotonta käsitettä merkitsevä appellatiivi on definiittinen ollessaan psykologisena subjektina, indefiniittinen ollessaan psykologisena predikaattina. Poikkeukset osoitetaan yleensä määräyksillä, esim. *Jokin avain on naulassa; Naulassa on kamarin avain.* Samoin on psykologisena subjektina oleva jaollista käsitettä merkitsevä totaalinen subjekti normaalisti definiittinen: *Mitalit ovat pöydällä* tarkoittaa määrämitalreja.

Indefiniittinen spesies osoitetaan partitiivilla tai pronominilla: (*Muutamia mitalreja on pöydällä; Muutamat mitalit ovat pöydällä.* Psykologisena predikaattina oleva jaollista käsitettä merkitsevä totaalinen subjekti on aina definiittinen, kuten prof. Ikola toteaa (s. 229). Indefiniittisyyttä ei voi osoittaa pelkällä pronominilla; ei sanota *Pöydällä ovat* (tai: *on*) *muutamat mitalit*, vaan käytetään partitiivia: *Pöydällä on (muutamia) mitalreja*, tai turvaudutaan pronominiin ja muodolliseen yksikköön: *Pöydällä on muutama mitali.*

Suomalaisessa kieltolauseessa kielto kohdistuu likinnä psykologiseen predikaattiin. *Tyttö ei laula kauniisti* merkitsee, että tyttö kyllä laulaa, mutta ei kauniisti (ks. PENTTILÄ, Vir. 1945 s. 289). Sama on laita myös kieltävissä eksistentiaalilauseissa, mutta subjektin totaalisuudella ja partiaalisuudella ilmaistaan niissä lisäksi eräitä merkittäviä seikkoja. Nominatiivisubjektin yhteydessä kielto kohdistuu vain psykologisen predikaatin ja muun lauseen suhteeseen; jos psykologinen predikaatti korvataan sopivalla sanalla, lause on myöntävänä tosi; lisäksi lause edellyttää, että (definiittisen) subjektin tarkoite on olemassa. *Avain ei ole naulassa* kieltää avaimesta vain naulassa olon — lähdetään siitä, että avain kuitenkin on jossakin. *Naulassa ei ole avain* sanoo, että naulassa on (ei avain, vaan) jotakin muuta; jos on puhe määrävaimesta, se on olemassa. Samoin: *Mitalit eivät ole pöydällä* (vaan jossakin muualla). *Pöydällä eivät ole mitalit* (vaan siellä on jotakin muuta; mitalitkin ovat kuitenkin olemassa). Partitiivisubjektin yhteydessä kielto niin ikään kohdistuu psykologisen predikaatin ja muun lauseen suhteeseen, mutta jää epävarmaksi olisiko, jos psykologinen predikaatti korvataan toisella sanalla, lause myöntävänä tosi; partitiivi jättää myös ilmaisematta, onko subjektin tarkoitetta olemassa. *Avainta ei ole naulassa* kieltää avaimen naulassa olon ja jättää epävarmaksi, onko avainta (enää) muuallakaan. *Naulassa ei ole avainta* kieltää avaimen naulassa olon ja jättää epävarmaksi, onko naulassa muutakaan; myös avaimen olemassaolo on epävarmaa (mikäli tarkoitetaan määrävainta). Sama on asianlaita lauseissa *Mitalreja ei ole pöydällä* ja *Pöydällä ei ole mitalreja.*

Asian valaisemiseksi joitakin lisäesimerkkejä. *Talossa ei ole isäntä, vaan emäntä* edellyttää isännän sillä hetkellä olevan jossakin muualla; *Talossa ei ole isäntää, vaan emäntä* merkitsee, että isäntää ei ole olemassa. *Penikoilla ei vielä ole silmiä* kieltää psykologisen predikaatin sen suhteessa muuhun lauseeseen (silmiä ei ole; sen sijaan penikoilla kyllä saattaa olla kaikki muut elimet). *Antilla ei ole ruskeat silmät* sanoo, että Antilla on muut kuin ruskeat silmät, ei-ruskeat silmät;

kielto kohdistuu vain attribuuttiin. Samoin: *Hänellä ei ole kovinkaan iso palkka* (= on melko pieni palkka). *Kellon lyönti ei kuulu* (kello kyllä lyö, mutta ääni ei kuulu); *Kellon lyöntiä ei kuulu* (kello ehkä ei ole lyönytään). *Vieraat eivät tule* (>vieraat> ovat olemassa, heitä on odotettu, mutta he jäävätkin tulematta); *Vieraita ei tule* (heitä ei kenties odotetakaan). Siitä, että totaalinen subjekti eksistentiaalilauseessa viittaa olemassa olevaan tarkoitteeseen, johtuu, että ei voida ajatella nominatiivia lauseeseen *Silloin ei minua enää ole*. Partitiiviin perustuu myös ajatus sananparressa *Ei kuole rikasta noitaa eikä viisasta vanhaapiikaa*; lause sanoo, ettei sellaisia olekaan, ainakaan enää kuoleman hetkellä, ei että he olisivat kuolemattomia. Partitiivi ei suinkaan ilman muuta edellytä, että subjektin tarkoitetta ei ole olemassa, se vain jättää mahdollisuudet avoimiksi. *Kirkkoa ei näy tänne* merkitsee käytännöllisesti katsoen samaa kuin *Kirkko ei näy tänne*; *Sinua ei ole näkynyt pitkään aikaan* tietysti edellyttää subjektin tarkoitteen, puhutellun, olemassaoloa. Samoin esim. lause *Sukulaisiani ei asu Haminassa* edellyttäne, että heitä sentään on, muuten kai sanottaisiin *Minulla ei ole sukulaisia Haminassa* tms.

Vielä eräs seikka, joka liittyy kieltävän lauseen jaollista käsitettä merkitsevään partitiivisubjektiin. *Sukulaisiani asuu Haminassa* merkitsee 'osa sukulaisistani asuu H:ssa'. Vastaava kieltävä lause *Sukulaisiani ei asu Haminassa* ei merkitse 'osa sukulaisistani ei asu H:ssa', kuten teoreettisesti voisi olettaa, vaan 'osakaan sukulaisistani, kukaan sukulaiseni ei asu H:ssa'.¹ Lause merkitsee siten asiallisesti jotenkin samaa kuin totaalinen *Sukulaiseni eivät asu Haminassa*. Juuri tämä lienee se silta, jota pitkin partitiivi on siirtynyt jaotonta käsitettä merkitsevään subjektiin, esim. *Avainta ei ole naulassa*.

Prof. Ikolan määrittelemä eksistentiaalilause *ei siis* — mikäli olen hänet oikein käsittänyt — miltään kohdalta ole *partiaalisen subjektin esiintymisedellytys*. Sen sijaan *predikaatin inkongruenssia* esiintyy vain sellaisessa eksistentiaalilauseessa, jossa lokaliteetti on psykologisena subjektina.² Mutta siinäkin inkongruenssi on ahtaampialainen ilmiö kuin partiaalinen subjekti. Vaikka sanotaankin *Pihalla juoksee poikia*, ei hevin sanottane — tai kirjoitettane — *Pihalla juoksee Niemelän lapset*. Mikä hyvänsä eksistentiaalilause, jossa lokaliteetti on psykologisena subjektina, ei ilmeisesti ole inkongruentti. Subjekti on edellä olevassa lauseessa definiittinen, mutta pelkkä se seikka ei voi olla inkongruenssin esteenä, koska toisaalta sanotaan korrektisti *Ohjelmassa seuraa iltauutiset*, missä subjekti on definiittinen.

¹ Kasku kertoo kansanedustajasta, joka tiimellyksen kuumuudessa tuli väittäneeksi, että viisikymmentä prosenttia kansanedustajista oli imbesillejä. Puhemiehen vaatimuksesta hän sitten pyysi anteeksi ja peruutti väitteensä; hän oli valmis myöntämään, että viisikymmentä prosenttia kansanedustajista ei ollut imbesillejä.

² Poikkeuksena ovat inttamislauseet kuten *Siinä hyvä otot on eikä mi-nulla*.

Edellä olen jo yhtynyt Ikolan toteamukseen, että nyt puheena olevissa eksistentiaalilauseissa jaollista käsitettä merkitsevä totaalin subjektin aina on definiittinen. Lauseissa *Siihen on olemassa hyvät edellytykset ja Lapissa on epäedulliset ilmastosuhteet* subjektit ovat indefiniittisiä; siitä seuraa, että ne eivät voi merkitä jaollista käsitettä. Sen voimmekin todeta sijoittamalla ne predikatiivilauseen subjektiksi: *Edellytykset ovat hyvät* (ei: *hyviä*). *Ilmastosuhteet ovat epäedulliset* (ei: *epäedullisia*). Jos *edellytykset, ilmastosuhteet* olisivat jaollisia käsitteitä, ei pitäisi olla mitään estettä partiaalisen predikatiivin käyttöön; vrt. *Sakset (useat) ovat teräviä — Sakset (yhdet) ovat terävät*. Tulkinnanvaraisempi on seuraava esimerkki: *Miehillä oli mukanaan kirveet*. Käsittäisin subjektin siinäkin indefiniittiseksi — ei ole kysymys mistään tunnetuista kirveistä — ja jos lauseessa *Jokaisella oli mukanaan kirves* subjektin on indefiniittinen, on monikko luonnollisimmin käsitettävä samoin. Ryhmän tekee »jaottomaksi» se, että kirveitä on yhtä monta kuin miehiäkin, kullakin on omansa. Asian voisi tulkita niinkin, että tämä lukumäärän riippuvaisuussuhde tekee kirvesryhmän *luvultaan* definiittiseksi, mutta toinen tulkinta on mielestäni asianmukaisempi: lauseet *Poikien paidat olivat puhtaat; Heidän nenänsä ovat punaiset* osoittavat, että ryhmä, jonka lukumäärä on tällä lailla annettu, käsitetään juuri sen vuoksi jaottomaksi. (Tietysti voidaan sanoa *Miehillä oli mukanaan kirveitä*, mutta silloin niitä ei ollut yksi mieheen, vaan vähemmän tai enemmän.) Samoin käsittäisin eräästä käsikirjoituksesta poimimassani lauseessa *Näissä alioikeudessa toimi tuomareina etupäässä muukalaiset miehet* subjektin indefiniittiseksi, mutta jaottomaksi. Ruotsiksi lause kuuluisi esim. *Vid dessa lägre domstolar fungerade mest utländska män som domare*. Samanlaisia tapauksia ovat seuraavat: *Siellä on nyt johdossa uudet miehet*. Subjektin on indefiniittinen, mutta jaoton — *uudet miehet* tarkoittaa suhteessaan lokaliteettiin kiinteätä ryhmää, »uutta johtajistoa». *Helsingissä on kaduilla nykyään kaikkialla sähkölamput*. *Sähkölamput* tarkoittaa »sähkökatuvalaistusta» — on kyseessä »psykologinen yksikkö». Hyvin selvästi tämä psykologinen yksiköllisyys ilmenee lauseessa *Kissalla on poikaset*. Spesies on indefiniittinen (*Katten har ungar*), mutta *poikaset* on tässä jaoton käsite; se näkyy siitä, että siihen voi liittää lukusanan, mikä ei aidon monikon yhteydessä ole mahdollista: *Meidän kissalla on jo ollut kahdet poikaset*. Käsitän siis tällaiset monikot samoin kuin HAKULINEN (SKRKK II s. 205—) jaottomiksi, kuitenkin niin, että spesies voi olla myös definiittinen (esim. *Nyt seuraa iltauutiset*).¹

¹ Sama koskee yksiköllisiä aine-, ryhmä- ja abstraktisanoja: *Hotellissa on hyvä ruoka* (jaoton, indefiniittinen); *Parhaana puolena on hotellin hyvä ruoka* (definiittinen); *Pöydässä on hyvää ruokaa* (jaollinen, indefiniittinen).

Kun lähdetään määrittämään tällaisen inkongruenssin esiintymispiiriä, on syytä subjektin spesieksen ja jaollisuuden lisäksi kiinnittää huomiota AHLMANIN (Vir. 1928 s. 134) esittämään näkökohtaan. Hän asettaa rinnakkain lauseet *Koulussa on huonot opetusvälineet*; *Koivussa on tänä vuonna isot lehdet*; *Suomessa on kylmät talvet*; *Koulussa on huonoja opetusvälineitä* ja kielenvastaiseksi toteamansa lauseet *Koivussa on pienet linnut* ja päättelee: »Tuntuu siltä, että monikon nominatiivia näin käytetään, jos sen ilmaisemat esineet oleellisesti tai vakinaisesti kuuluvat siihen esineeseen tai olioon, jota lauseen alussa oleva, tavallisesti paikallissijassa oleva sana (psykologinen subjekti) tarkoittaa; nominatiivi osoittaa tällöin totaalisuutta, vastakohtana monikon partitiiville, joka näissä tapauksissa osoittaa partiaalisuutta.» Pääelmä on mielestäni hieman liian ahdas, mutta kuitenkin on hyvin tähdellistä se, mitä Ahlman sanoo nominatiivin ilmaisemien esineiden (pitäisi olla: esineiden tai olioiden) oleellisesta tai vakinaisesta kuumumisesta psykologisen subjektin tarkoitteelle — sanon tätä subjektin tarkoitteen ja lokaliteetin suhteen kiinteydeksi. Näissä lauseissa on nähdäkseen rakenteeseen olennaisesti vaikuttavina tekijöinä kolme seikkaa: a) onko subjektin tarkoitteen ja lokaliteetin suhde kiinteä vai löyhä, b) onko subjektin tarkoite jaoton vai jaollinen ja c) onko subjekti indefiniittinen vai definiittinen. Voimme rakentaa eri mahdollisuuksista seuraavanlaisen asetelman (kaikissa lauseissa lokaliteetin ilmaus on psykologinen subjekti):

	a	b	c
1 <i>Koivussa on jo isot lehdet</i>	kiinteä	jaoton	indef.
2 <i>Ohjelmassa seuraava iltautiset</i>	»	»	def.
3 <i>Koivussa on tuulenpesiä</i>	»	jaoll.	indef.
4 <i>Minulla on mukamani ne mitalit, joita halusit nähdä</i>	»	»	def.
5 <i>Akkunaan ilmestyi kalpeat kasvot</i>	löyhä	jaoton	indef.
6 <i>Akkunaruudun takaa näkyivät tyttölapsen kalpeat, kauhistuneet kasvot</i>	»	»	def.
7 <i>Pöydällä on mitaleja</i>	»	jaoll.	indef.
8 <i>Pöydällä ovat ne mitalit, joita halusit nähdä</i>	»	»	def.

Jaotteluperusteissa on tietenkin paljon tulkinnanvaraista eikä tarkkoja rajoja ole. Subjektin tarkoitteen ja lokaliteetin suhteen »kiinteyks» on häilyvä käsite, mutta ero esim. lauseissa 1 ja 8 on selvä. Omistajanadessiivin ja subjektin tarkoitteiden suhde käsitetään aina kiinteäksi (vrt. lauseita 4 ja 8). Subjektin tarkoitteen jaollisuuskin on monessa tapauksessa tulkinnanvarainen. Esim. lauseessa *Tässä ovat koulun opetusvälineet* ei nähdäkseen ole mitään osoitusta siitä, ajatellaanko tarkoitetta jaottomana vai jaollisena kokonaisuutena. Myös lokaliteetin ilmauksen asema psykologisena subjektina on usein epä-

selvä. Näistä seikoista johtuu, että käytäntö on horjuvaa. Lisäksi käytäntöä ilmeisesti hämmentää se seikka, että puhekielessä verbin yksikön kolmas persoonassa yleensäkin korvaa monikon kolmatta persoonaa. Niinpä voidaan tavata toisaalta analogistakin inkongruenssia — esim. *Sitä osoittaa mm. seuraavat esimerkit* (em. käsikirjoituksesta) — toisaalta hyperkirjakielistä (murteellista?) monikkoa, esim. *No jo sinulla konstit ovat!* (Kataja, Kootut teokset IV s. 616). Tällaisiin varauksin luulisin edellä olevan asetelman kuvastavan yleiskielen normaalia käytäntöä. Subjektin tarkoitteen ja lokaliteetin keskinäisen suhteen kiinteyden ja löyhyyden vastakohta aiheuttaa tyypeissä 2 ja 6 sekä 4 ja 8 kongruenssin tai inkongruenssin, spesiessuhteet aiheuttavat saman eron tyypeissä 5 ja 6 ja taas nominatiivin ja partitiivin vastakohtaisuuden tyypeissä 3 ja 4 sekä 7 ja 8. Tyypeissä 1 ja 3 sekä 5 ja 7 tämä nominatiivin ja partitiivin vaihtelu johtuu subjektin tarkoitteen jaottomuudesta tai jaollisuudesta.

Siis: Myöntävässä eksistentiaalilauseessa, jossa lokaliteetin ilmaus on psykologinen subjekti, on indefiniittinen, jaollista käsitettä merkitsevä subjekti aina partiaalinen. Totaalisen subjektin ohella predikaatti on yksikössä aina milloin subjektin tarkoitteen ja lokaliteetin suhde on kiinteä, ja lisäksi milloin subjektina on jaotonta käsitettä merkitsevä indefiniittinen sana. Jaollista käsitettä merkitsevä totaalinen subjekti on aina definiittinen, jaotonta käsitettä merkitsevä voi olla joko indefiniittinen tai definiittinen.

Prof. Ikola on jo viitannut indo-eurooppalaisiin esimerkkeihin subjektin edellä olevan eksistentiaalisen verbin inkongruenssin selittämiseksi. Haluan vielä kiinnittää huomiota siihen, miten läheisesti eräät ruotsin ns. muodollisen subjektin (*det*) sisältävät lauseet vastaavat tätä meikäläistä lausetyyppiä. Ruotsissa kuten suomessakin psykologisen predikaatin paikka on yleensä lauseen lopulla. Kun väitöslauseen sanajärjestys ruotsissa on siten säännötynyt, että predikaattiverbi ei saata olla lauseen alussa, vaan on aina toisella tilalla, niin psykologisena predikaattina olevan subjektin inversio edellyttää lauseen alkuun joko verbinmääräystä tai muodollista subjekta, esim. *Det sitter bara två på bänken*. Mutta muodollista subjekta esiintyy sellaisissakin lauseissa, jotka alkavat verbinmääräyksellä. Niissä muodollisen subjektin tehtävä on vain tähdentää loogillisen subjektin asemaa psykologisena predikaattina, esim. *I det huset bor det bara två människor; På ringen är det ingraverat figurer*. Ruotsin akatemian sanakirja kuvaa nominisubjektin ohella olevan muodollisen subjektin esiintymistä seuraavasti (D 825; erikoislyhenteet olen selvyyden vuoksi täydentänyt): »Konstruktionen med formellt subjekt kommer i nutida svenska i regel till användning, endast då på grund af predikatets l. subjektets beskaffenhet det senare för tanken föga framträder såsom ett handlande subjekt. Den förekommer därför i allmänhet blott vid intransitiva och passiva verb, vid reflexiva i synnerhet då deras betydelse närmar sig den intransitiva l.

passiva, däremot sällan vid transitiva verb — —. Det logiska subjektet är i regel ett ord med o b e s t ä m d betydelse.» Tämä kuvaus sulkee sisäänsä kaikki meikäläisiä epämääräissubjektisia inkongruentteja eksistentiaalilauseita vastaavat tapaukset. Se on alaltaan laajempikin; se käsittää myös esim. seuraavanlaisia tapauksia: *Mångas händer voro som barkade: det bet ingenting på dem.* Ytimenä ovat kuitenkin juuri eksistentiaalilauseet (ja passiivilauseet); mm. k a i k k i ne esimerkit, jotka ERIK WELLANDER teoksessaan *Riktig svenska* (3. painos, s. 43, 54, 227, 370, 375) mainitsee nominin ohella esiintyvistä muodollisesta subjektista, ovat sellaisia. Akatemian sanakirja mainitseekin tapauksina, joissa »aina tai tavallisesti» on muodollinen subjekti, seuraavat (D 824—): »a') vid verbet *vara* i betydelsen finnas; numera blott — — då det logiska subjektet närmare bestämmes genom relativ bisats l. infinitiv l. *att*-sats o.d. [siis esim. *Det var två pojkar, som gingo i samma skola*; em. rajoitus johtuu siitä, että nykyään ei eksistentiaalista *vara*-verbiä muussa yhteydessä juuri käytetä] — — *β*') vid verben *finnas (till)*, *vara till*, *gifvas* o. med dessa liktydiga verb [esim. *Det låg en gratie i hvad han sade*].» Tässähän ovat kuvattuina juuri eksistentiaalilauseet. Predikaatti on aina yksiköllinen, muodollisen subjektin lukuun liittyen; vanhemmassa kielessä predikaatti on kongruoinut loogisen subjektin mukaan (esim. *Thet äro fem Declinationes* 1730). Mutta predikaatin yksiköllisyyttä esiintyy näissä lauseissa, vaikka niissä ei olisikaan muodollista subjektia, myös sellaisilla kirjoittajilla, jotka muuten käyttävät verbien monikkomuotoja. Wellanderkaan ei sitä kokonaan tuomitse, vaikka pitääkin monikkomuotoja asiatyylissä sopivampina. Hän kirjoittaa (mts. 375—): »Ju naturligare det faller sig att foga in det formella subjektet *det*, dess hellre sättes också predikatet i singularis, och dess mindre stöter inkongruensen mellan subjekt och predikat. Inkongruensen uppträder därför företrädesvis vid predikat, som i betydelsen stå verben *vara* och *bliva nära*, samt vid predikat i passivum.» Esimerkkeinä Wellander mainitsee mm.: *Vid våra bord f a n n s absolut inga misskända flaskor. På sina håll fö r e k o m då också ett annat slags runor. Å t e r s t ä r då till sist frågorna om förbudet och försvaret. Härom r å d e r i stort sett inga delade meningar. Härmed a v s å g s sannolikt även övningslärarna.*

Saksassa muodollisen subjektin (*es*) käyttö on laajempaa: se esiintyy yleisesti myös transitiiiverbin ja definiittisen subjektin yhteydessä. SÜTTERLIN-WAAGIN kieliopissa *Deutsche Sprachlehre für höhere Lehranstalten* (8. painos, Leipzig 1925 s. 135) mainitaan mm. esimerkit *Es sticht mich eine Biene* ja *Es schmerzt mich meine Wunde*. Predikaatti kongruoi loogisen subjektin mukaan: *Es gehen da viele Leute vorbei*. Mielenkiintoisena yhtymäkohtana sopii mainita, että kuten suomen inkongruentissa eksistentiaalilauseessa ei voi olla subjektina persoonapronomini (esim. *Tässä tulee minä*), ei saksassakaan voi liittää persoonapronominia muodolliseen subjektiin: ei voi sanoa *Es kam ich* (mp.).

Le sujet total et le sujet partitif

A l'encontre du professeur Ikola (Vir. 1954, p. 224—), l'auteur tend à montrer que le sujet partitif apparaît aussi dans les propositions existentielles dont le sujet est un sujet psychologique et dont le prédicat psychologique est formé par un mot ou une notion indiquant la localité, p.ex. *Ruotsalaisväestöä asuu rannikolla* 'la population suédoise habite la côte'. A la lumière des exemples représentant des types différents (p. 11), il étudie la signification du sujet total et celle du sujet partitif dans des propositions affirmatives et négatives. Dans une proposition négative, la totalité du sujet montre entre autres l'existence de la notion qu'il exprime, p.ex. *Avain ei ole naulassa* 'la clef n'est pas suspendue à la patère' (mais elle se trouve autre part); *Naulassa ei ole avain* 'à la patère, il n'y a pas la clef' (mais autre chose). Par contre, le partitif ou nie ou laisse incertaine l'existence de la notion exprimée par le sujet, p.ex. *Avainta ei ole naulassa* (ni peut-être autre part non plus); *Naulassa ei ole avainta* (il se peut qu'il n'y ait autre chose non plus).

L'ineongruence du verbe et du sujet au nominatif pluriel n'apparaît que dans une proposition existentielle ayant pour sujet un prédicat psychologique, et à la condition

que la notion exprimée par le sujet appartienne, d'une manière essentielle ou constante, à la localité indiquée ou visée dans la proposition (p.ex. *Koivussa on jo isot lehdet* 'le bouleau a déjà de grandes feuilles', cf. *Pöydällä ovat ne mitalit, joita halusit nähdä* 'sur la table se trouvent les médailles que tu as désiré voir') ou que le mot employé comme sujet soit indéfini et dans un cas total (p.ex. *Akkunaan ilmestyi kalpeat kasvot* 'un visage pale apparut à la fenêtre').

L'auteur termine en comparant aux propositions existentielles du finnois celles du suédois contenant un sujet formel (p.ex. *I det huset bor det bara två människor* 'cette maison n'est habitée que par deux personnes'), où le sujet logique est en même temps un prédicat psychologique et dont le verbe est aujourd'hui toujours au singulier.

Bien que le sujet formel, en allemand, soit d'un emploi plus vaste que celui du finnois, les deux langues ont cependant ce trait en commun qu'aussi peu que le sujet formel allemand puisse se rattacher au pronom personnel (p.ex. *Es kam ich*), aussi peu, en finnois, le pronom personnel peut figurer comme sujet d'une proposition incongrue (on ne dit pas, p.ex., *Tässä tulee minä* 'me voici qui viens', mais *Tässä tulen minä*).

MATTI SADENIEMI